

Hanna Popowska-Taborska
Warszawa

Nad kaszubską wersją *Pana Tadeusza*. Rozważań o neologizmach w kaszubskim języku literackim ciąg dalszy

Jesteśmy obecnie świadkami różnorodnych sposobów promowania kaszubskiego języka literackiego. Upowszechnianie tej nowej formy dokonuje się poprzez translację na kaszubski tekstów religijnych (Nowego Testamentu, psalmów i kazań), przez publikacje wydawnictw o bardzo różnorodnej tematyce: dzieł literackich, podręczników, elementarzy i tekstów naukowych, a także poprzez słowniki polsko-kaszubskie zawierające propozycje licznych neologizmów i neosemantyzmów, gdyż nieustanne poszerzanie tematycznego zakresu użycia języka literackiego powoduje konieczność tworzenia nowych wyrazów dla całego szeregu realiów i pojęć. Jednym z takich słowników, wywierających obecnie szczególny wpływ na powstającą nową formę języka, jest dwutomowy *Słownik polsko-kaszubski* Jana Trepczyka¹, liczący 60 000 polskich haseł wyrazowych opatrzonych synonimicznymi wyrazami kaszubskimi, prezentowanych użytkownikom tego słownika, tłumaczom i pisarzom, niejako „do wyboru”. Poprzedził go znacznie mniej obszerny słownik Aleksandra Labudy², w którym zamieszczona została leksyka maksymalnie odróżniająca kaszubszczyznę od języka polskiego, a także wyrazy wtórnie „dotworzone” w miejsce odpowiedników polskich, opatrzone kwalifikatorem *neol.* (neologizm). Od 2005 r. kaszubscy twórcy i tłumacze mają ponadto do pomocy następny obszerny i napisany wyłącznie w języku kaszubskim słownik Eugeniusza Gołąbka³, zaś dla szczególnie zainteresowanych jest już

¹ J. Trepczyk, *Słownik polsko-kaszubski*, t. 1–2, Gdańsk 1994.

² A. Labuda, *Słownik polsko-kaszubski*, opr. J. Treder, Gdańsk 1981; *Słowôrz kaszëbsko-polsczi*, oprac. E. Breza, Gdańsk 1982 (obie części współoprawne).

³ E. Gołąbk, *Kaszëbsczi słowôrz normatiwni*, Gdańsk: Oficyna Czac, 2005.

dostępna w internecie wielka, nieustannie poszerzana nowa wersja tego słownika (tom pierwszy wkrótce ma się już ukazać drukiem).

Promowanie języka literackiego odbywa się również poprzez tłumaczenia na język kaszubski znanych polskich utworów literackich (z innych języków tłumaczeń na kaszubski jest jak dotąd stosunkowo niewiele i dotyczą głównie niewielkich utworów). Upřednio przetłumaczone zostały mniejsze polskie utwory literackie (m.in. *Treny* Jana Kochanowskiego, *Sonety krymskie* i *Oda do młodości* Adama Mickiewicza, z nowszej literatury *Ślub* Witolda Gombrowicza). Wydana w 2010 r. ze środków Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego kaszubska wersja poematu Adama Mickiewicza *Pan Tadeusz, czyli ostatni zajazd na Litwie, historia szlachecka z roku 1811 i 1812 we dwunastu księgach wierszem*⁴ jest pierwszym tak obszernym tłumaczeniem polskiej literatury pięknej na kaszubski język literacki. Tłumacz, Stanisław Janke, kaszubski prozaik, poeta, krytyk literacki i publicysta, podjął się zadania szczególnie trudnego, gdyż polska epopeja szlachecka obfituje w leksykę nigdy nieistniejącą w żywym języku kaszubskim, zaś występujące w poemacie postacie posługują się językiem pełnym zwrotów i form odziedziczonych ze staropolszczyzny, nieznanymi również współczesnej polszczyźnie. S. Janke wywiązał się z tego trudnego zadania w sposób godny pochwały: zgodnie z obowiązującymi zasadami wprowadził w tekst poematu zachowane w gwarach liczne kaszubskie archaizmy fonetyczne i słowotwórcze, zmuszony był również posłużyć się wyrazami w dialektach kaszubskich niepoświadczonymi w ogóle, zaczerpniętymi głównie ze *Słownika polsko-kaszubskiego* Jana Trepczyka. Dla badaczy przemian językowych, którym w obecnej chwili podlega język kaszubski, owe neologizmy i neosemantyzmy wydają się właśnie szczególnie interesujące.

Zamieszczony poniżej tekst nie jest recenzją wydanego w 2010 r. kaszubskiego tłumaczenia poematu, które niewątpliwie jeszcze wielokrotnie stanie się przedmiotem prezentacji jako pierwsze tak obszerne kaszubskie zamierzenie translacyjne literatury pięknej⁵. Zapoznając się z nim, byłam szczególnie ciekawa, jak tłumacz poradzi sobie z różnorodnością zawartej tu leksyki, w jaki sposób odda

⁴ Adam Mickiewicz, *Pón Tadeusz, to je òstatny najachùnk na Lëtwie, szlacheckò historiò z roku 1811 i 1812 w dwanòsce knégach wiérszã*, skaszëbił Stanisław Janke, Wejrowò: Gduńsk 2010.

⁵ Zob. w związku z tym pierwsze takie opracowanie dokonane przez językowego konsultanta omawianej edycji, Jerzego Tredera, *Polska epopeja „Pan Tadeusz” po kaszubsku*, zamieszczone na końcu dzieła (s. 421–429). Tenże badacz tak oto pisał do mnie w liście na temat samego wydarzenia, jakim było opublikowanie kaszubskiej wersji poematu: „Bodaj wszyscy Kaszubi się z tego cieszyli! Wielkie polskie dzieło genialnego polskiego poety po kaszubsku! Wydarzenie to porównywalno często z tłumaczeniem Pisma św. na kaszubski. Wydawnictwo wydarzeniu nadało szeroki rozgłos medialny [...]. To się „przebijało” na Wybrzeżu we wszystkich mediach, a nieco i w centralnych, także w internecie. W moim najbliższym środowisku widziałem, że cieszą się tym wszyscy Polacy, ale ci czujący się Kaszubami zapewne bardziej. Spotkanie z tłumaczem zorganizowane na Uniwersytecie

realia tak bardzo odległe od tych, w których od wieków funkcjonowała kaszubszczyzna; jednym słowem: jak „język giętki” potrafi oddać to, co przed wieloma laty „pomyślała głowa” innego poety opisującego tak odległy i różny od Kaszub „kraj lat dziecinnych”.

Refleksje moje będą zatem kontynuacją frapujących mnie od dłuższego czasu problemów związanych z powstającym obecnie na naszych oczach kaszubskim językiem literackim⁶. Jako językoznawca i etymolog patrzę na to tłumaczenie przez pryzmat mego własnego warsztatu badawczego i z wielu godnych do omówienia problemów wybieram te, które wydają mi się szczególnie interesujące dla procesu kształtowania kaszubskiego języka literackiego, przede wszystkim zaś nowej kaszubskiej leksyki. Jest więc niniejsze opracowanie w pewnym sensie kontynuacją niedawno opublikowanego przeze mnie artykułu⁷, w którym rozpatruję niektóre mechanizmy kształtowania się neologizmów we współczesnym kaszubskim języku literackim.

A oto garść wybranych przykładów, w jaki sposób kaszubski tłumacz *Pana Tadeusza* rozwiązuje sytuacje, w których wyrazy pojawiające się w tekście oryginału poematu nie znajdują bezpośrednich odpowiedników w dialektach kaszubskich, dotyczą bowiem sfer, w których żywa kaszubszczyzna nie wytworzyła własnego słownictwa. Przy każdym z tych wyrazów zamieszczona została informacja, jakiego typu propozycje dla odpowiedników kaszubskich podaje w tym względzie polsko-kaszubski słownik Jana Trepczyka. Nie bez znaczenia są tu również kaszubskie poświadczenia dialektalne mówiące o istnieniu danego wyrazu w innym znaczeniu, niż ma to miejsce w tekście tłumaczenia.

przez Gdański Oddział Towarzystwa Literackiego im. A. Mickiewicza zgromadziło mnóstwo studentów i pracowników, zwłaszcza polonistów. Zresztą zainteresowanie to jakoś jeszcze trwa. [...]”.

⁶ Por. H. Popowska-Taborska, *Neologizmy leksykalne powstające w trakcie tworzenia kaszubskiego języka literackiego*, [w:] *Uwarunkowania i przyczyny zmian językowych*, red. E. Wrocławska [Seria: Język na Pograniczach nr 11], Warszawa 1994, s. 121–127; przedruk [w:] te j ż e, *Szkice z kaszubszczyzny. Leksyka, zabytki, kontakty językowe*, Gdańsk 1998, s. 110–116; te j ż e, *Specyfika kaszubskich innowacji leksykalnych w „Słowniku polsko-kaszubskim” Jana Trepczyka*, [w:] *Konfrontační studium inováčních procesů ve slovanských jazycích*, „Slavia. Časopis pro slovanskou filologii”, roč. 68 (1999), s. 69–74; przedruk [w:] te j ż e, *Szkice z kaszubszczyzny. Dzieje badań, dzieje języka, zabytki, etymologie*, Gdańsk 2006, s. 191–198; te j ż e, *Leksyka powstającego kaszubskiego języka literackiego*, [w:] *Z polskich studiów slawistycznych*, seria 11: *Językoznawstwo*, Warszawa 2007, s. 173–180; przedruk [w:] te j ż e, *Z różnych szuflad*, Warszawa 2010, s. 155–164; te j ż e, *Sufiksy -izna i -ota jako znamiona odrębności językowej zakodowane w formowanym współcześnie kaszubskim języku literackim*, „Rozprawy Komisji Językowej Łódzkiego Towarzystwa Naukowego”, t. 57 (2011), s. 261–269. Por. te j ż e, *Staropolskie urzędy, tytuły i formy grzecznościowe w kaszubskim i dolnołużyckim przekładzie „Pana Tadeusza”*, „Zeszyty Łużyckie”, t. 45, s. 23–34.

⁷ H. Popowska-Taborska, *Gdyby kiedykolwiek w przyszłości miał powstać „Słownik etymologiczny kaszubskiego języka literackiego”*, „Studia z Filologii Polskiej i Słowiańskiej”, 46 (2011), s. 71–81.

gest

X 550⁸: *Zasadza się, a Saka gestami przyzywa
Zasôdzô są, a Sôka pòrëchama wżéwô*

X 182: *Ten ciemny gest pojëli słuchacze
Nen cemny zrëch pòjälë òni*

Por.: gest — *zrëch, pòrëch* (Trepczyk, t. 1: 174); *zrëch* (neolog.) ‘porëszenie, ruch (np. ręką)’ (Gołąbek KSN 671).

kasz. *porëch* ‘panika, przestrasz’ (pn.) (S, t. 4: 140).

instruktor

IX 376: *Stary Gifrejter, co był pułku instruktorem
Stôri Gifrejter, co bël pòłkú pòúćëną*

Por.: instruktor — *poucznik, instruktora* m. (Trepczyk, t. 1: 210)

Przypomnijmy, że suf. *-ëna (-ina)* jest w słowniku J. Trepczyka preferowany w sposób szczególny (por. występujące tam liczne neologizmy w rodzaju: *rzeczëna* ‘aforyzm’, *podskôcëna* ‘agitacja’, *przëwtorzëna* ‘akompaniament’). Jako odpowiednik ogpol. *-ini, -ina* występuje on w kaszubszczyźnie dość powszechnie (zob. Lorentz GP 723–726), rzadko tworzy jednak męskie *nomina agentis*. Formację *pòúćëna* m. wprowadził S. Janke najpewniej ze względu na rym do *nalinô* ‘nacier’a’: X 378: *Lecz z największym na niego naciera uporem... — Le z nôwiãkszim na niegò nôpiarcym nalinô...* (kasz. *lińic, lëmic* ‘bić’ (S, t. 2: 368) — o etymologii zob. SEK (t. 3: 168).

kobierzec

III 221: *Po jej kobiercach [...]
Pò ji wëscelôkach [...]*

Por.: kobierzec — *wëscelôk* (Trepczyk, t. 1: 243); też: dywan — *wëscelôk* (Trepczyk, t. 1: 141), kasz. *kobëřë* bot. ‘łopian, *Arctium Lappa*’ (S, t. 2: 182); o etymologii zob. SEK (t. 3: 62–63);

kasz. *scelëc* ‘słać, robić posłanie, zaścielać’ (S, t. 5: 23).

krużganek

IV 191: *krawędzie
smroćińca ùbrzedzi*

⁸ Cyfry rzymskie oznaczają kolejne księgi *Pana Tadeusza*, cyfry arabskie — wiersze, w których znajduje się interesujący nas wyraz.

V 802: *krużganku*
na smročińcu

Por.: krużganek — *smročińc, dłudzi dóm* (Trepczyk, t. 1: 268).
kasz. *smročno* ‘mrocno’ (S, t. 5: 103).

matecznik

IV 364: *puszcz stołeczne, ludziom nieznanne tajniki*
W języku swoim strzelcy zowią mateczniki.
Bòrów stolęczné, lëdzóm nieznoné, tajnowé
W swòji gòdce jachtòrze nazéwają schowë.

Por.: matecznik — *gniôzdo, schowa* (Trepczyk, t. 1: 310); *schòwa, skriwk, tacówka* (Gołąbek KSN)
kasz. *χovac* ‘przechowywać, ukrywać’ (S, t. 2: 51).

pukle

V 158: *Pukle [...] uwito w dwa sploty*
Szëszmienie [...] ùwilë w dwa splotë

Por.: pukiel — *szëszmień, parm(ik), loka f.* (Trepczyk, t. 2: 128);
kasz. *šëšmëń, šëšmëńe* pl. ‘płat śniegu, słomy’ (S, t. 5: 254); *pukel* ‘garb’, ‘grzbiet’; ‘wszelka wypukłość, wzniesienie’ (S, t. 4: 220); *šëšmëń* ‘mała liczba czegoś, np. płat trzciny do pokrywania dachu, płat słomy, śniegu; mała wiązka, garść, snopek’ (Lorentz PW, t. 2: 456). O etymologii kasz. *šëšmëń* zob. SEK (t. 5: 83–84).

rywal

X 354: *Panie Soplìco! Miałem ciebie za rywala!*
Panie Soplìco! Jò miòł cebie za żeniòlq

Por.: rywal — *wespòłgròwòcz, miònkòrz* (Trepczyk, t. 2: 169);
kasz. *żeńãř* ‘mężczyzna w wieku odpowiednim do ożenku’ (S, t. 6: 292).

Wybrana przez tłumacza zapewne ze względu na rym do *z dólò* ‘zdala’ forma z suf. *-ól* odpowiada licznie poświadczonym z kaszubszczyzny formacjom odczasownikowym typu *gòdól* ‘gadula’, *kòwól* ‘kował’ (zob. Lorentz GP 736).

strawić czas gdzieś, na czymś

III 624: *strawił w Petersburku*
Žëcé jem zdzegwił w Pétérsburku

- VI 85: *który strawił życie tocząc wojnę*
 [...] *chtëren **zdzegwił** to žëcé przez wojnã*
 XII 193: *ja życie strawilem za krajem*
 *bò jô žëcé jem **zdzegwił** za krajã*

Por.: strawić — *zdzegwic*; strawić czas na czym — *zmudzëc czas na czims* (Trepczyk, t. 2: 218)

kas. *žegvíc* ‘żuć’, ‘przeżuwać paszę — o krowie’ (S, t. 1: 260–261). O etymologii kas. *žegvíc* zob. SEK (t. 2: 96).

szykować

szyk

- IX 564: *Szykuje, lecz szyk zmienia*
 ***Szëniô, le pòrzãdk** zmieniô*

Por.: szykować — *szëkowac, uprôwiac, szëniac* (Trepczyk, t. 2: 239); szyk — *porzãdk* (Trepczyk, t. 2: 239);

kas. *čënic* jako czasownik niezłożony rzadko używany: *dočënic* ‘dokończyć’, *přë-čënic sã* ‘przyczynić się’, *rozčënic* ‘rozczynić’ (S, t. 1: 172).

tytuł

- XII 388: *Więcej słychać niemieckich tytułów w tym tłumie*
 *Wicy częc je miemiecczych **zwatwów** w ti pëtniawie*

Por.: tytuł — *titel, zwa(twa), zëwiszcze* (Treder, t. 2: 270),

por. również: tytuł (książki) — *zëwiszcze, zwatwa* (neol.) (Lab pol-kasz 115); *zwatwa* — nagłówek (Lab kasz-pol 201).

kas. *zvac* ‘nazywać, zwać’ (S, t. 6: 251–252).

zaścianek

- tytuł VI księgi: *Zaścianek*
 Dwòronk
 X 634: *Miałem za sobã Dobrzyn i cztery zaścianki*
 *Jô miôł za sobã Dobrzin i szterë **dwòroncz***

Por.: zaścianek — *obora szlachcëca a. szlacheckô wies* (Trepczyk, t. 2: 407),

kas. *dvòr* ‘zagroda, chata wraz z całym otoczeniem, stodołą, szopą, podwórzem itp.’, ‘dom mieszkalny właściciela majątku’ (S, t. 1: 255).

zausznik

- IV 523: *Żyjący z pańskich stołów dworscy zausznicy*
 *Co žëjq z pańszciznych stołów dwòrszczë **szëptë** marné*

Por. zausznik — *zauszôla, szeptka, przësziwca, uszko* (Trepczyk, t. 2: 409); por. kasz. *zaušnik* bot. ‘agawa, *Agave Americana*’, ‘donosiciel’, zool. ‘skorek pospolity, *Forficula auricularia*’ (S, t. 6: 192); kasz. *šeptk* ‘męzczyzna mówiący stale szeptem’, człowiek zaufany, zausznik’ (S, t. 7: 310).

Jak widać, większość ukazanych powyżej wyrazów kaszubskich nieobecnych w słownikach gwarowych wprowadzona została w tekst tłumaczenia za pośrednictwem słownika Jana Trepczyka⁹ i tylko jeden z nich (*zwatwa* ‘tytuł’) znany jest również słownikowi Aleksandra Labudy, który opatruje go kwalifikatorem *neol.* (neologizm). Z wprowadzonych tu trzech neosemantyzmów — *porëch* ‘gest’, *szëszmienie* ‘pukle’, *dzegwic* (czas) ‘trawić (czas)’ — tylko ten ostatni wydaje się niezbyt szczęśliwie dobrany i można byłoby się zastanawiać, czy proponowane przez J. Trepczyka *zmudzëc* nie byłoby w tym wypadku stosowniejsze (por. kasz. *mužëc* ‘spędzać czas, zwlekać’ (Lorentz PW, t. 1: 544)). Natomiast kasz. *dwòronk*, jak się zdaje, jedyna z rozpatrywanych tu forma wprowadzona bezpośrednio przez samego tłumacza, wydaje się bardzo właściwie zastosowana. Posłużenie się przekształconymi formacjami *pòúčëna* i *zeniôla* podyktowane zostało najpewniej względami rymotwórczymi.

A oto z kolei wybrane przykłady innych neologizmów włączonych w tekst tłumaczenia *Pana Tadeusza* za słownikiem Trepczyka, mających w kaszubskich poświadczeniach gwarowych inne niż u Trepczyka odpowiedniki, bądź też występujących w innych niż u Trepczyka znaczeniach:

bodri ‘waleczny’ (Trepczyk, t. 2: 303):

X 409: *walecznymi czyny*
 bòdrima czënama

Wyraz niepoświadczony w S i Lorentz PW. Etymologia niejasna, być może związana z kasz. *bãdac* ‘bóść’ (S, t. 1: 14), *bodara* ‘kłujący ryby ościeniem’ (S, t. 1: 50).

dëpnô *wiëdzô* ‘głucha wieść’ (Trepczyk, t. 1: 179):

XI 6: *I poprzedzony głuchą wieścią*
 I pòprzëdzony dãpną gòdką

⁹ O znacznym stopniu oddziaływania Słownika Jana Trepczyka na tekst dokonanego przez Stanisława Janke tłumaczenia *Sonetów krymskich* Adama Mickiewicza mówił już w swoim czasie Jerzy Treder: „Rola Słownika Trepczyka wydaje się być znaczna. Daje on sporo możliwości wyboru wyrazów kaszubskich dla określonego [wyrazu] polskiego [...]. Dawniej tłumacze nie mieli takiej pomocy, jaką jest ten Słownik!”, por.: J. Treder, *Kaszubska translacja Sonetów krymskich Mickiewicza*, [w:] tenże, *Historia kaszubszczyzny literackiej. Studia*, Gdańsk 2005, s. 314–315.

Wyraz niepoświadczony w S i Lorentz PW, kasz. *głëxi* ‘niesłyszący’, ‘niechęcy słuchać’, ‘bezludny, cichy’, ‘bezdźwięczny’, ‘zamurowany, ślepy, nieprawdziwy’, ‘pusty, małoziarnisty’ (S, t. 1: 323).

môłotka ‘fraszka’ (Trepczyk, t. 1: 166):

II 410: [...] *dba o podobne fraszki*
 [...] *dbô ò taczé môłotczy*

fraška ‘rzecz małej wagi, błahostka, bagatela’ (S, t. 1: 286).

matoszëc ‘kręcić’ (Trepczyk, t. 2: 265); *matoszëc* neol. ‘gmatwać’, ‘kręcić, ukrywać, taić’ (Lab kasz-pol 71 [!])

IX 718: *kręcąc ostrze Scyzoryka*
 szpëcą Nożika matoszi

kasz. *kręcëc* ‘kręcić, obracać wkoło’ (S, t. 2: 240). Tłumacz, korzystając ze słownika Trepczyka, nie zdawał sobie sprawy, że podany przez Trepczyka w nie dość przejrzystej wersji znaczeniowej neologizm Labudy *matoszëc* ‘gmatwać, kręcić’ dotyczy całkiem innej sfery znaczeniowej i etymologicznie wiąże się z pol. *matactwem, mataczeniem*.

oklëk ‘wieść’ (Trepczyk, t. 2: 318); wieść — *oklëk* (Lab pol-kasz 124):

IV 249–250: *wieść [...] głosiła*
 Òklëk [...] głosił

kasz. *wësc* ‘wieść, wiadomość, pogłoska’ (S, t. 6: 137).

òkòma ‘tudzież’ (Trepczyk, t. 2: 267); *okoma* ‘prócz, obok’ (Lab kasz-pol 103)

VI 396: *Językiem swoim tudzież wzrostem i postacią*
 Mòwą swòją òkòma rostã i pòstacą

òkóm ‘otoczenie’[?] (wyraz w tym znaczeniu został najpewniej „dotworzony” przez tłumacza ze względu na rym do: *w progù dùmù*):

II 214: *dawni panowie dworem otoczeni*
 tu [...] przódë panowie w dwòrzònów òkómù

kasz. arch. *okami, okòma, okòma* ‘obok siebie, razem, równolegle’ (S, t. 3: 14), o etymologii zob. SEK (t. 3: 195–196).

uscëgowny ‘błagalny’ (Trepczyk, t. 1: 54):

X 560: *patrzyła błagajca*
 uscëgòwno wżerała

W S (t. 5: 22) wyłącznie verbum *uscëgovac* ‘usilnie nalegać, prosić’, ‘szykano-
wać, nękać’.

wseczëcé ‘uczucie’ (Trepczyk, t. 2: 275); *wseczëcé* (neol.) — pol. *uczucie* (Go-
łąbek KSN)

V 27: *W uczuciach są od dziadów stalsi*
 W wseczëcach są òd strëchów stalsi

kasz. *učëc* ‘usłyszeć’ (S, t. 6: 163), *čëcé* forma rzecz. od *čëc*: *përšë moje čëcé*
‘pierwszy raz słyszę’ (S, t. 6: 164). Kaszubski neologizm *wseczëcé* jest najpewniej
kalką strukturalną podobnych formacji niemieckich z pierwszym członem *all-*.

zastużëna ‘zasługa’ (Trepczyk, t. 2: 405):

X 795: *Jest w tym zastużëna*
 Jest w tim zastużëna

kasz. *zastëga* ‘zasługa’ (S, t. 6: 189). O preferowanym przez J. Trepczyka suf.
-*ëna* zob. wyżej w związku z formą *pòučëna*.

Oczywiście nie sposób bez specjalnych studiów szczegółowych zdecydować,
które z omawianych tu wyrazów uznanych za neologizmy są bezpośrednio two-
rami Jana Trepczyka, bądź (rzadziej) Aleksandra Labudy, które zaś pojawiły się
już wcześniej w kaszubskim języku literackim. Tak na przykład *wëscelòk* ‘dywan’
został wymieniony (lecz niezaliczony do neologizmów) przez J. Tredera¹⁰ w opi-
sie leksyki związanej z twórczością J. Rompskiego, *bodri* ‘odważny’ — cytowany
jest tamże w opisie związanym z twórczością S. Bieszka.

Niektóre z przytoczonych za słownikiem Trepczyka wyrazy budzą w etymo-
logu wątpliwości, czy w rzeczy samej mamy tu do czynienia z neologizmami,
czy też może z formami archaicznymi dającymi sprowadzić się do prastowiań-
skich postaci? Czy na przykład adj. *bodri* ‘odważny’ nie należałoby sprowadzić
do postaci **bod-r-* i łączyć z **bosti*, *bodq* ‘kłuć, uderzać czymś ostrym’ i czy
cytowany wyżej *oklëk* ‘wieść’ (oba wyrazy nie występują w KSN Gołąbka) nie
wywodzi się z ps. **klikati* ‘krzyczeć, głośno wołać’? Również *wëscelòk* ‘dywan’
(tu użyty w miejsce archaicznego już w polszczyźnie *kobierca*) może mieć liczne

¹⁰ J. Treder, *Język poezji zrzeszeńców na tle kaszubszczyzny młodokaszubów*, [w:] tenże, *Hi-
storia kaszubszczyzny literackiej. Studia*, Gdańsk 2005, s. 253.

poświadczenia gwarowe, które nie trafiły do kaszubskich słowników. Jeśli jednak rzeczywiście mamy tu do czynienia z neologizmami, są one utworzone perfekcyjnie. Nie można już tego natomiast powiedzieć o *matoszëc* ‘kręcić (szabelką)’, w wypadku którego nastąpiło niefortunne rozszerzenie znaczenia, ani o germanizmie *dëpnô wiédzô* ‘głucha wieść’ (por. niem. *dumpf* ‘głuchy’) zastępującym ogólnosłowiański przymiotnik (pol. *głuchy*, kasz. *głëchi*).

Jak to niejednokrotnie już zdarzało mi się podkreślać, kaszubski język literacki wciąż jeszcze znajduje się *in statu nascendi*. Kształtują go i w przyszłości wciąż jeszcze będą kształtować istniejące teksty, a więc obecnie już również kaszubska wersja *Pana Tadeusza*. Jak wynika z przeprowadzonej tu analizy, przy tworzeniu tej ostatniej główną rolę odegrał największy i łatwo dostępny dwutomowy słownik Jana Trepczyka. Ale piszący obecnie kaszubskim językiem literackim mają coraz pełniejszy dostęp do bardzo w tym względzie bogatej twórczości Eugeniusza Gołąbka, drugiego słownikarza tworzącego współczesną literacką leksykę kaszubską. Jak można się zorientować z wersji *Słownika kaszubskiego* obecnie prezentowanej przez E. Gołąbka w internecie, zakres i charakter proponowanych przez niego nowych wyrazów kaszubskich różni się w dość znacznym stopniu od neologizmów, które znajdujemy w słowniku Trepczyka. Nie ulega wątpliwości, że w przyszłości również i ten zasób neologizmów i neosemantyzmów kształtować będzie formującą się kaszubszczyznę literacką.

Wykaz skrótów i oznaczeń

arch. — archaiczny
 kasz. — kaszubski
 neolog. — neologizm
 ogpol. — ogólnopolski
 pol. — polski

Wykaz skrótów źródeł i literatury

- Gołąbek KSN — Gółąbk E., *Kaszëbski słowôrz normatiwni*, Gdańsk: Oficyna Czee, 2005.
 Lab kasz-pol — Labuda A., *Słowôrz kaszëbsko-polsczy*, oprac. nauk. E. Breza, Gdańsk 1982.
 Lab pol-kasz — Labuda A., *Słownik polsko-kaszubski*, oprac. nauk. J. Treder, Gdańsk 1981.
 Lorentz GP — Lorentz F., *Gramatyka pomorska*, wyd. 1, Poznań 1927–1937; wyd. 2 fotooffsetowe, Wrocław 1958–1962.

- Lorentz PW — Lorentz F., *Pomoranisches Wörterbuch*, Bd. 1 (A–P) Berlin 1958, Bd. 2–5 fortgeführt von F. Hinze, Berlin 1968–1983.
- S — Sychta B., *Słownik gwar kaszubskich na tle kultury ludowej*, t. 1–7, Wrocław 1967–1976.
- SEK — Boryś W., Popowska-Taborska H., *Słownik etymologiczny kaszubszczyzny*, t. 1–6, Warszawa 1994–2010.
- Trepczyk — Trepczyk J., *Słownik polsko-kaszubski*, t. 1: A–Ó; t. 2: P–Ż, Gdańsk 1994.

Summary

The Kashubian translation of *Pan Tadeusz*: an analysis of neologisms in the Kashubian literary language

Published in 2010, the Kashubian translation of Adam Mickiewicz's poem *Pan Tadeusz* is the first major translation of an extensive specimen of Polish belles-lettres into Kashubian. Stanisław Janke, a Kashubian poet, writer, literary critic and the translator of the text undertook a particularly difficult task, as *Pan Tadeusz*, a Polish nobility epic written in the 1830's teems with lexemes that do not exist in contemporary Kashubian, whereas the characters in Mickiewicz's poem use many expressions and forms that come from Old Polish and are no longer used by the contemporary speakers of Polish. In his translation, Stanisław Janke introduced many phonetic and word formation archaisms taken from Kashubian dialects; in addition, he also made use of words that are not found in contemporary Kashubian dialects, but which are listed in Trepczyk's *Polish-Kashubian dictionary*. For the researchers dealing with language change in the Kashubian literary language these specimens of neologisms and neosemanticisms are particularly interesting. This article analyses a sample of 21 such words. Undoubtedly, few of them will be used by speakers of Kashubian; however, a surprisingly high number of them have become adopted in the literary Kashubian language.